

Uyumsuzluk Sahte Bir İsyandır

RAMAZAN KAYA

“Karşı kültürel isyan sahte bir isyandır: Herhangi bir ilerici politik ya da ekonomik sonuçtan yoksun ve daha adil bir toplum kurmanın acil görevlerinden uzaklaşmış bir dizi dramatik jest. Başka bir deyişle isyancılardan başka kimse için eğlence sağlamayan bir isyandır”
[Joseph Heath & Andrew Potter]

1960'lardan bu yana karşı kültür isyanlarında, alt kültür gruplarında, hippie ve punk kuşağında karşılığını bulan “kültürü parazitleme” eğilimleri, radikal toplumsal hareketlerin siyasal vizyonu, örgütlenme hedefleriyle her daim bir çatışma ve gerilim halinde olmuştur. Her radikal hareket bu garip insanlardan ve uyumsuzlardan çoğu kez payını almıştır. 1960'larda doğan devrimci potansiyel, yıkıcı enerjiler köklü bir değişime direnen sistem tarafından düzenli olarak boşaltıldı. 1960'lardaki sistem karşıtı toplumsal fırtına, zamanla karşı kültürü radikalizmin nostaljik cilası haline getirildi. 1960'lar şüphesiz anarşist tipte komünlerin en mükemmel onyılı oldu. Komünal oluşumlar kentlerde olduğu kadar taşrada da son derece yaygınlaştı. Bu oluşumlar yeni radikal yaşam biçimleri yarattılar. Sözcüğün tam anlamıyla bir *karşı-kültürün* çekirdeğiydiler. Bu yeni yaşam biçimlerinin içinde mülkiyetin ortaklaştırılması, yaşam araçlarının kullanılmasında kullanım değerine uyulması, yapılacak işlerin paylaşılması, tüm cinslerin yer aldığı çocuk bakımı, ekonomik bir özerklik yaratma çabaları, yerleşik estetik zevklerin dışında yeni bir müzik, şiir ve sanat yaratılması vardı. Saç stili, giyim tarzı, cinsel özgürlüğü ve sanatıyla bir zamanlar küçük burjuvaziye şoke eden karşı-kültür uzun süredir butikleri, kafeleri, kulüpleri ve marjinal yaşam tarzıyla iyi iş yapan

burjuva girişimciler tarafından sahneye çıkarılıyor. İsyan nesline kalkan olmuş olan özgürlükçü değerler, yeni dünyanın çok çeşitli ve çoğalan zevk formlarıyla uyum içerisindedir.

Günümüzde kendisini uyumsuzluk, ihlal, her türlü suçu, deliyi, şizofreni ve sapkınlığı romantikleştirme, apolitik bir teknoloji ve uygarlık karşıtlığı, modern ilkelcilik, tüketim ve kitle kültürü eleştirisi, mistisizm, uzak doğu dinlerine dönüş, egzotizm, sanat performansları, hedonizm, aşırı isyan ve cool yaşam tarzları şeklinde açığa vuran bu *new age* ideolojilerinin vardığı son nokta total bir toplum ve kültür düşmanlığı olmuştur. Yani bu karşı kültürcü eğilimlerin gözünde düşman bir nevi ana akım toplumdur. Bu anti-sosyal kahinlere göre yapmamız gereken bütün toplumun kötü bir rüya gördüğünü kabul etmektir. İdeolojik gıdasını Guy Debord, Jean Baudrillard, Herbert Marcuse, John Zerzan gibi teorisyenlerden alan bu karşı kültürel analize göre kültür; bir ideoloji, bir göstergeler imparatorluğu, devasa bir gösteri dünyası, sahte ihtiyaçların, arzuların üretilmesi ve temel içgüdülerimizimizin bastırılmasından başka bir şey değildir. Bu analizlerden yola çıkan karşı kültür gruplarına göre sıradan eğlenme bile yıkıcı bir eylem formu olarak görülebilmektedir, hedonizm adeta devrimci bir doktrine dönüştürülmektedir. Kitle toplumunu ve tüketim kültürünü reddetmek, kapitalizmi reddetmek sanılmaktadır. Dezavantajlı toplumsal grupların (kadınlar, eşcinseller, siyahlar, göçmenler, etnik azınlıklar) kendi özgürlük alanlarını genişletmek adına yürüttükleri demokratik mücadeleler, elde ettikleri siyasal haklar bu karşı kültürcü eğilimler tarafından her zaman hor görülmüş ve desteklenmeye değer görülmemiştir. Toplumsal eşitsizliklere kurumsal çözümler üretme çabaları sözüm ona “daha derin”, “daha radikal” alternatifler adına sürekli reddedilmiştir. “Karşı kültürel isyan, dünyanın varsayılan sonunu sürekli ileri tarihe atan, olaysız geçip gittikten sonraki bir son tarih olarak kıyamet günü tahminlerine benzemeye başladı. Her zaman isyanın yeni bir sembolü sistem tarafından “içe alınır”; karşı kültürel isyancılar alternatif kimlik bilgilerini sınamak, kendilerini hakir görülen kitlelerden ayrı koymak için daha daha ileri gitmeye zorlanır”¹. Uyumsuzluk, farklılık, marjinalite ve ihlal şeklinde temsil bulan bu ideolojiler, kapitalizmin kendisi hariç her şeyi yıkarlar. Bu insanların öngördükleri yaşam tarzları kapitalizmi güdüleyen bir enerjiye ve pazara dönüşmüştür. Küresel kitle pazarlaması çağında “ergenlerin asap bozucu şüpheleri çağımızın milyon dolarlık sorusudur” artık. Thomas Frank’ın haklı olarak “Karşı kültür Amerikan orta sınıf değerlerinin gelişiminde bir aşama olarak, tüketici nesnellüğünün yirminci yüzyıl dramasındaki renkli bir bölüm olarak düşünüldüğünde doğru anlaşılabilir” der. Bu bireyci, uyumsuz, kurum karşıtı, meritokratik kültürel elitin, kitlelerin donuk ve gri cehenneminden kaçış adına savunduğu cool hayatlar, kapitalist vitrinleri süsleyen devasa bir endüstriye

1 İsyan Pazarlanıyor, Joseph Heath & Andrew Potter, Ayrıntı Yayınları, s.158

dönüşmüştür. Bu sahte isyan, sınıfları ortadan kaldırmak yerine sosyal prestijin merkezi belirleyeni olarak sınıfların yerini değiştirmiştir. Prestijin sosyal öznesi artık burjuva veya paternalist aristokrasi değil bohem ve yaratıcı küçük burjuva öznelerdir. Tez canlı, bireyci, özgür ruhlu bohemler kapitalizmin yeni ruhuyla daha fazla uyumludurlar. İnsanların arzu ettiği şey, artık doktor, mühendis olmak gibi eski moda “statü” işleri değildir. “Cool işler” post-fordist ekonominin kutsal kasesi haline gelmiştir. Bohemlerin göklere çıkardığı; yaratıcılık, isyan, ilginçlik, özerklik, farklılık, arzu ve canlı deneyim gibi değerler sürtünmesiz kapitalizmin yükselen trendleridir. Yani “dünün alternatifi bugünün ana akımıdır” artık. Joseph Heath ve Andrew Potter, *İsyan Pazarlanıyor* adlı kitapta karşı kültürel düşüncenin sistematik ve ikna edici bir eleştirisini sunarlar. Yazarlar, geçen elli yılda yıkıcı olarak değerlendirilen şeylerin listesini vererek (sigara içmek, erkeklerde uzun saç, kadınlarda kısa saç, sakal, mini etek, bikini, eroin, caz müziği, rock müziği, punk müziği, reggae müziği, rap müzik, dövme, koltuk altı kıllar, graffiti, surf yapma, scooter, piercing, ince kravat, sütyen takmama, eşcinsellik, esrar, yırtık giysiler, saç jölesi, kızılderili saç, Afrikalı saç, doğum kontrolü, postmodernizm, ekoseli pantolon, organik sebzeler, askeri botlar, ırklar arası cinsel ilişki) bu listenin her maddesini (koltuk altı kılları ve organik sebzeler hariç) günümüzde bir Britney Spears videosunda bulmanın mümkün olduğunu söylerler ve kapitalizmin gelişim doğrultusu onları haklı çıkarmış görünmektedir.

Uyumsuzluğun Politik ve Kültürel Tezahürleri Bastırılmış ve Normal Olana Karşı Uyumsuzluk ve Suç

Frankfurt Okulu’nun Marksist kitle toplumu eleştirisinin Freud’un bastırma teorisiyle kurduğu köprüler her zaman kayda değer bir müşteri kitlesi bulmuştur. Marx’ın sömürü analizinin Freud’un bastırma analiziyle kaynaştırılmasından türetilen kavram “baskı” oldu. 1970’lerin anti-otoriter teorileri Freud’un kavramsal alanının içinden doğmuşlardı zaten. Freud’a göre uygarlık içgüdülerimizin bastırılmasına dayanmaktaydı. Uygarlık tarihi baskıcı toplumsal aygıtların içselleştirilmesinin tarihidir. Güvenlik, uyum, barınma gibi imkânlar karşılığında arzularımızdan ve özgürlüklerimizden feragat etmek zorunda kaldık. Uygarlık, en güçlü dürtülerimizi bastırarak mutsuzluk yaratmıştı. Toplumun dayattığı kültürel ideallerin yarattığı ketlenme bireyi zamanla nevrotik kılacaktır. Uygarlığın gelişimi bir anlamda herkesi nevrotik yapan bir süreç olarak ilerleyecektir. İlkel insan içgüdülerin kısıtlamasından bihaber ve özgür insandı. *Dövüş Kulübü* filminde Tyler Durdan bu bastırılma analizlerini kabaca özetler: “Avcı olarak tasarlandık ve bir alışveriş toplumundayız. Artık öldürecek, dövüşecek, üstesinden gelinecek ve keşfedilecek hiçbir şey yok. Bu sıradan insan o sosyal kısırlaştırma içinde yaratıldı”. Film karşı kültürçü eleştirmenler tarafından “modern toplumun baskıcı uyumluluğuna karşı bir isyan” olarak coşkuyla karşılanmıştır. “Sistem”in

sadece bireyin bastırılmasıyla düzeni sağladığı iddia edilmektedir. Nihilist bir yıkım dürtüsü, kurtuluşun sihirli değneği olarak selamlanmaktadır. Tüm kültürü bir bastırma ve kontrol sistemi olarak gören bu bakışa göre nedeni ne olursa olsun herhangi bir kuralı ihlal eden birinin bir “direniş” eylemi yaptığı varsayılmaktadır. Bu uçucu radikalizm, yaşanan adaletsizliklerin, eşitsizliklerin ve baskının kaynağını toplumsal örgütlenmenin temellerinde aramak yerine psikolojik gerilimlerde, strese, disiplinde, maddi uygarlıkta, bastırılmış arzulara aramaktadır. Devrim, bir toplumsal dönüşüm, bir kurumsal düzenleme olmaktan çok bir terapi, bir tinsel tatmin olarak tasavvur edilmektedir. Duyuları donuklaştıran alkol ve uyuşturucular geleceğin terapatik devrimine hazırlık provalarıdır. Ayrıca suçu, deliyi ve şizofreni romantikleştirmek, uyumsuz her insana güzelleme yapmak karşı kültürel düşüncenin adeta alameti farikasıdır. Delilik, suç ve şizofreni bağlamı ne olursa olsun yıkıcılığın bir formu olarak görülmüştür. Bu insanlar hasta veya deli değildir, sadece farklı sorular sormaları engellenmiş, uyuşturulmuş ve kapatılmış uyumsuz insanlardır. “Bilimsel olgular bürokratik onayın resmi mührünü almış inançlar” dan başka bir şey değildir. Bu fikirlerin, Foucault, Deleuze ve Guattari gibi entelektüellerin belli analizlerinden de destek aldığını söyleyebiliriz. Foucault’a göre hapishane başka herkes gibi *davranmayı* reddedenleri cezalandırır, tımarhane başka herkes gibi *düşünmeyi* reddedenleri kontrol altında tutar. Yine *Yaşantının Politikası* adlı kitabında R.D.Laing, şizofrenlerin sosyalleşme işlemleriyle dayatılan normalleştirme yapılarının hepsini bozmaya girişen bir “keşif yolculuğunda” olduklarını iddia eder. Kısacası uyumluluk bir günah statüsüne yükseltildi ve kitle toplumunu oluşturan her şey modern distopyanın imgesi haline getirildi.

XX. Yüzyılın büyük bir bölümünde ABD’nin karşı kültürel düşüncenin kutsal toprakları olması bir rastlantı değildir. Çünkü hippy karşı kültürünün kıskırttığı bireyci ve liberter fikirler soğuk savaş dönemi boyunca Amerikan sağ siyasetlerince komünizm gibi “totaliter” heyulalara karşı bir panzehir olarak sahiplenildi ve paylaşıldı. Bu dönem boyunca, çoğu Amerikan radikali komünizmi ve kapitalizmi eşit derecede nahoş buldu. “Günün iki büyük şeytani olarak piyasa ve devlet ilan edildiğinde, anarşizm en azından sahte putlara tapma suçlamasından masum gibi görünüyordu”². Kuzey Amerika’daki bütün çeşitliliklerine rağmen anarşizm bu dönem boyunca karşı kültürel politikaların özünü şekillendiren bir rol oynadı. Crass ve Black Flag gibi gruplar kara pankartlar altında anarşizmi bir punk alt kültürüne dönüştürmeyi başardılar. 60’lardan miras kalan serbest aşka ve komünlere dayalı bir toplum kurma çabalarının ABD’de başarısızlığa uğraması, zamanla karşı kültürel hareketin görece muhalif niteliğini de hızla yitirmesine yol açtı. Karşı kültürü besleyen fikirler, kıyafetler, aksesuarlar, müzik ve sanat performansları kapitalizm tarafından kapılarak cool bir yaşam tarzının pazarı haline getirildi. Artık bariz bir şekilde anlaşılmıştır ki ihlal etmek veya uyumsuzluk

2 A.g.e, s.81

sınır çizgisini geçmek değildir sadece belli sınırların içe kıvrılmasıdır. Özgürlük, verili bir oyunu oynayıp resmi olarak kabul gören ihlallerin keyfini sürmek değil, oyunun kendisini değiştirmek, oyunun kurallarını sil baştan yazmaktır.

Uygarlık ve Teknoloji Karşıtlığı

Karşı kültürün belki de esas cazibesi teknokratik ideolojinin açık reddi üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Kitle toplumunun hiyerarşik ve bürokratik örgütlenmesine “teknokrazi” adı uygun görülmektedir. Teknokrasi, “yönetenlerin kendilerini teknik uzmanlara başvuruyla haklılaştırdığı onlarında kendilerini bilginin bilimsel formuna başvuruyla haklılaştırdığı bir toplum” olarak tanımlanmaktadır. Bu eleştirel sava göre, teknoloji akılcılık ve zihin kavrayışımızı kısıtlayarak, sistematik olarak özgürlüğün, dayanışmanın ve insan özerkliğinin altını oyar. Teknoloji toplumu atomize eder ve benlikleri parçalara ayırır ve özelleşmiş bilgiye “uzmanlığa” ve akılcı çözümlere bel bağlamaya yol açar. “Tekonopoli” teknokrasinin kapsayıcı bir ideoloji haline geldiği toplumdur, öyle ki imkân dâhilindeki her alternatif, düşünülemez olacak kadar konu dışı hale gelir. Uygarlık veya teknoloji eleştirisini en uç sınırlarına vardırın bu derin ekolojistlere göre temel çözüm uygarlığı bir bütün olarak reddetmektir. Bireyin doğaya yabancılaşmanın, ekolojik felaketlerin, türcülüğün kökenlerini modern toplumun otoriter, hiyerarşik, cinsiyetçi ve sömürüye dayalı temellerinde aramak yerine uygarlığın üzerinde biçimlendiği kültürün, aklın, endüstriyel üretimin, kentlerin ve bütün kurumların bir bütün olarak reddedilmesi gerektiği vaaz edilmektedir. “Son yıllarda, bazı anarşistler uygarlığı, tekniği ve akılcılığı insanlık durumunun en büyük başarısızlıkları olarak belirleyerek, bunların yerini, insanlığın kendisi ve neredeyse mistik doğasıyla ilkel uyumunu restore etmek adına tarihin bütün edimlerinden kendini sakınan daha ilkel, muhtemelen otantik bir kültürün alması gerektiğini savunmaktadırlar.”³ Tarih öncesi dönem göklere çıkarılmakta ve ilkel yaşam yitik bir cennet olarak idealize edilmektedir. Her türlü toplumsal muhalefet, sınıf, ırk, cinsiyet temelli direniş mücadelesini modern uygarlığın birer kölelik tuzağı olarak gören bu apolitik siyaset, müdahil veya taraf olma gerekliliği duymamaktadır. Bookchin’in vurguladığı gibi, bu “derin”, “tinsel” ve insan sevmez ekolojiler dikkatimizi toplumsal nedenlerden çok toplumsal semptomlara çekerek bizleri geniş ölçüde yanıltırlar. İnsanları doğaya “yabancı” kılan şey onları kendi toplumsal yaşamlarında “yabancı” kılan toplumsal değişimlerin ta kendisidir: yaşlıların gençlere, erkeğin kadına, İnsanın insana tahakkümü. Özgürlükçü bir siyasetin tarihten alacağı ilham, “ilkelci” bir geçmiş özlemi değil, tamamlanmamış kalan geçmiş olasılıkların, örneğin topluluğun, konfederasyonun, özyönetime dayalı bir ekonominin ve insanlıkla doğa arasında kurulacak yeni bir dengenin önemini kavramaktır.

3 Murray Bookchin, Geleceğin Devrimi, Dipnot Yayınları, S. 227

Uygarlığın imha olacağı anı sabırla bekleyen, siyasetin kirine bulaşmamış bu nevi şahsına münhasır azizlerin radikal söylevleri insanlığı kurtaracak yeni bir din olarak selamlanmaktadır. Neo-liberalizmin mutlak ve sonsuz görünen varlığı radikal hayal gücünü öylesine kısırlaştırmış ki, facia, felaketler vb. kıyametvâri çıkış yolları dışında bir yol düşünülemez olmaya başlamıştır. Ancak Aydınlanmanın bütün kazanımlarını, aklın rehberliğini, bilimin gelişim aşamalarını red eden bu zihniyetin; köktenci dini akımların yarattığı yıkımla, aklın uykusunun yarattığı canavarlarla, Marx'ın tabiriyle bugünkü kuşakların zihnine çöreklenen ölü geleneklerle arasına bir mesafe koyması ve bunlarla mücadele etmesi mümkün görünmemektedir.

Otantik ve Egzotik Arayışlar

Karşı kültürel eleştiri her zaman egzotizm ve otantizm tarafından ayartılmıştır. Modern ve batılı olan her şeyden kaçış, karşı kültürün özgürlük sığınağı olmuştur her daim. Farklı ve "öteki" olanı romantize etmek, "batı dışı" kültürleri kendi benliğini bulma arayışlarının zemini olarak görmek uyumsuzların vazgeçilmez fantezisi olmuştur. Modern kültürü bir total manipülasyon ve kontrol sistemi olarak gören bu arayışlara göre modernliğin demir kafeslerinden, teknokratik uygarlığın zincirlerinden kurtulmak için daha otantik bir hayatı deneyimleye imkan veren coğrafyalara ve kültürlerle yönelmek gerekmektedir. Konu egzotik seyahate, ruhani arayışlara geldiğinde, cehennem sürekli öteki Batılılardır. "Yerlilere gitmek", "soylu vahşi"yi keşfetmek, Batının geçmiş veya şimdiki sömürgeciliğine karşı çıkmamanın bir biçimi olarak görülmektedir. Uzak Doğu, Afrika içleri ve Vahşi Batı, modern toplumun yasalarının ve normlarının geçerli olmadığı efsunlu ve duyuşal özgürlüklere hitap eden bir dünyaya açılan kapıdır. "Yükselen egzotizm artık ilkel kökenlere değil, tersine saf ötekine bir dönüş arzusudur. Burada kendi hatırına bir fark söz konusudur. Birçok karşı kültürel isyancı fantezi ve bilimkurgu edebiyatı yoluyla bu arzuya tutuldu"⁴. Robert E. Howard, Paulo Coelho ve J.R.R. Tolkien gibi edebiyatçıların "best seller" listesinde hızla yükselmesi bu arzunun bir ifadesi olarak okunabilir. Öteki, "turist estetiği"nin seyirlik bir nesnesi, müzeleştirilen bir tüketim ürünüdür artık. Olduğu gibi ya da olduğu iddia edildiği gibi görünen ve böylelikle takdir edilen ya da saygı gösterilen tarih dışı bir öznedir. Alternatif sporlar, alternatif tıp, yoga seansları, samimiyet cemaatleri biçiminde zuhur eden bu eğilimlerin önemli bir turizm biçimi veya alternatif bir pazar yarattığını da söylemek mümkün. "Kişisel terapi "bireysel kurtuluş" kisvesi altında politikanın yerini almakta, yaratılan mitler ise dinle harmanlanarak debdebeli bir mistik egzotikliği beslemekte. Hepsi birlikte, kozmik bir "Teklik" adına akılcılığın karşısına konulmakta. Kısacası, Hegel'in deyimiyile, "bütün ineklerin

4 A.g.e, s.261

siyah göründükleri bir gece” ile karşı karşıyayız.”⁵ Aydınlanmanın tüm idealleri (akılcı bir topluma ulaşma amacı, ilerlemeye duyulan inanç, eğitime bağlanan umutlar, teknolojinin ve bilimin insani bir biçimde kullanılması, insanın dünyayı dönüştürmeye muktedir olduğu inancı) neredeyse gururla inkar ediliyor. Oysa birçok haklı ve yerinde eleştiriye rağmen Aydınlanma hareketi, topluma ve gelecek yüzyıllara geliştirilmeye açık çok önemli değerler ve idealler bıraktı. “İnsan zihnini cennetten yeryüzüne, doğaüstünün alanından doğal olanın alanına indirdi. Feodalizm, din ve krallık despotizmiyle kokuşan karanlık efsane dünyasına karşı açık görüşlü, seküler bir bakış getirdi. Politik eşitsizlik, aristokratik üstünlük, kilise hiyerarşisi gibi kavramlara meydan okudu. Bu meydan okuma arkadan gelen kuşakların her türlü otorite, hiyerarşi, ırk, cinsiyet ve sömürgecilik karşıtı mücadelelerine temel oluşturdu. Aydınlanma dar bölgeciliği aşarak genel bir insan tanımı ve çıkarına ulaşmaya çalışarak, insanlığı kan bağından, kabileci, dinci, cinsiyetçi zincirlerden kurtarmanın yolunu açtı.

Özetle bir zamanlar kapitalizme, devlete, üretim ideolojisine, militarizme ve her türlü hiyerarşiye ve tahakküme meydan okuyarak gruplar ve küçük cemaatler halinde varlık göstermiş, radikal hayal gücünü ateşlemiş, devrim repertuarını zenginleştirmiş, yeni bir dünyanın nasıl olması gerektiğini gündelik hayat devrimleriyle göstermiş bir çok “uyumsuz” ideolojinin ve pratiğin günümüzde devrimci bir hükmü kalmamıştır. Hatta kapitalizmin yer yer teşvik ederek bireysel yaşam stillerine tercüme ettiğini, cool yaşamlar olarak pazarladığını, devrimci bir toplumsal dönüşüm fikrinden kopararak kültürel gettolar, bireysel özgürlük adaları, marjinal yaşam veya kimlik mekanları şeklinde empoze ettiğini de vurgulamak gerekir. Ayrıca birçok uyumsuzun, marjinalin veya aktivistin günümüzde yürüttüğü toplumsal adalet mücadelesi maalesef insan hakları ihlalleri adı altında yürüyen ve çoğunlukla belli bir kimliğin (ırk, cinsiyet, etnik) kazanımlarını genişletmeye veya korumaya çalışan bir STK siyasetine evrilmiş durumdadır. “Aldıkları milyar dolarlarla donatılan bu STK’lar tüm dünyaya bata çıka yayıldılar, potansiyel devrimcileri maaşlı aktivistlere, fonlanmış sanatçılara, entelektüellere ve sinemacılara dönüştürdüler, onların dikkatini çaktırmadan başka yere çekip radikal yüzleşmelerden uzaklaştırdılar, onları çok kültürçülük, toplumsal cinsiyet eşitliği, yerel toplum kalkınması gibi konulara yönelttiler, kimlik politikaları ve insan hakları söylemiyle sınırladılar.”⁶ Arundhati Roy’un son kitabında muhteşem üslubuyla işaret ettiği gibi şirket veya vakıfların finanse ettiği STK’lar, küresel finansın direniş hareketlerini satın almasının veya yutmasının bir yolu haline gelmiştir. Dar insan insan hakları odağı asıl düşmanı görünmez hale getirmektedir, bir çok eşitsizliğin, ayrımcılığın, ırkçılığın ve cinsiyetçiliğin türediği yapısal eşitsizlikle yani sistemle cepheden mücadeleyi erteletmektedir.

5 Murray Bookchin, Toplumunu Yeniden Kurmak, Metis Yayınları, s.105

6 Arundhati Roy, Kapitalizm: Bir Hayalet Hikayesi, Sel Yayıncılık, s.41

“Kendine ait tuhaf teskin edici bir dil geliştiren STK aleminde her şey bir konu oldu; tekil, profesyonelleşmiş bir özel ilgi meselesi haline geldi. Yerel toplum kalkınması, liderlik gelişimi, insan hakları, sağlık, eğitim, üretim hakkı, AIDS. Tüm bunlar diğer konulardan yalıtılarak kendi silolarına kapatılıp dışarıdan hava almayacak şekilde mühürlendi, her birinin kendine özgü son derece ayrıntılı fon isteme yöntemleri var. Fonlama, baskının asla yapamayacağı yollarla dayanışmayı parçalı hale getirdi.”⁷ Bütün meseleleri toplumsal, siyasi ve ekonomik bağlamından koparılmış bir şekilde ele alan STK siyasetinde neyin sorun kaynağı, kimin kötü olduğu gerçeği çoğu zaman bulanıklaşmakta ve ortak bir mücadele zemini yaratmak adeta imkansız hale gelmektedir.

Radikal Hareketlerin Krizi ve Toplumsal Devrim Tahayyülü

“Bütünü değiştirmekten umudu kesmek zorunda kaldığı için artık kimse onu düşünmeye bile cesaret edemiyor”

[Adorno]

Aslında ne Matrix’te yaşıyoruz ne de gösteri içinde kaybolmuş durumdayız. İçinde yaşadığımız dünya aslında çok fazla aşikâr bir dünya. Birbirleriyle bütünleşen veya çelişen iktidar ilişkilerinin yoğunlaştığı, düğümlendiği kurumlar var. Ayrıca sömürünün ve baskının çatlaklarında boy veren ortak bir iyi etrafında örgütlenmiş ve bunu çeşitli derecelerde başaran milyarlarca insan da yeryüzünde mevcuttur. Hepimizi entegre eden, kapsayıcı tek bir sistem yoktur. Çözüm sistemi ortadan kaldırmak değil boşlukları tıkamaktır. Kısacası insanlar arasında geniş ölçekli işbirliğini organize edecek toplumsal bir devrime ve bir karşı iktidara ihtiyacımız var. Özellikle Ortadoğu’daki siyasal gelişmelerin tekrar tekrar kanıtlandığı gibi, merkezi ulus-devletlerin sınırları içerisinde veya sömürge toplum şartlarında özerk bir kreşin veya anadilde yayın yapan bir çocuk kanalının bile siyasal bir güvencesi yoktur. Krizin derinleştiği, direnişin yaygınlaştığı dönemlerde her toplumsal ve siyasal kazanım siyasal erk tarafından kolayca ortadan kaldırılabilen, toplumsal direniş hareketleri acımasızca ezilmekte ve tüm devrimci, özerk yapı ve kurumlar bir kararnameyle yasaklı hale getirilerek Olağanüstü Hal Rejimleri tek yönetim stratejisine dönüştürülmektedir. Bu militarist devlet veya bölge sınırları dahilinde sömürge coğrafyaların dekolonizasyonu artık imkansız olduğu gibi, meşru mücadele sınırları kapsamında özerk kent, bölge statüsünde varlık göstermek de, kent merkezleri kapsamında “kurtarılmış alanlar” yaratmak da çok zordur. Hâkim nekro-neoliberal paradigmadan duyulan hoşnutsuzluğun bir sonucu olarak Mısır Devriminin kalbi Tahrir Meydanı’ndan New York’taki Zucotti Parkı’na, Barselona’daki Puerta del Sol’dan Atina’daki Sintagma Meyda-

7 a. g. e, s. 43

nı'na, Taksim Gezi Parkı'ndan Brezilya ya da Quebec'te dolup taşan sokaklara ve meydanlara kadar "kamusal" olduğu varsayılan pek çok mekanın işgal edilmesi toplumsal, siyasi ve ekonomik ilişkilerin yeniden hayal edilebileceği keskin kırılmalar yaratsa da, modern siyasette kralın kellesini alan bir sonuç yaratamamıştır. Dolayısıyla tarihin hala en can alıcı sorusu ve problemi olan "iktidar" meselesiyle bir kez daha hesaplaşmamız kaçınılmazdır. Makro ve mikro devrimler arasındaki yapay ayrımların artık anlamsızlaştığı bir momentteyiz. İktidarın "ele geçirilemediği", kontrol edilemediği, "dağıtılamadığı" tüm durumlarda, iktidarın çatlaklarında boy veren özgürlük filizlerinin, "umut mekanları"nın demir ökçenin postalları altında ezilmekten kurtulamadığını, bütün kamusal sahalardan kolayca süpürüldüğümüzü, mülksüzleştirme tırpanından hiçkimsenin kaçamadığını, kapılarımıza dayanan kara sancaklı canavarlara karşı organize bir şekilde savaşmak zorunda kaldığımızı kabullenmek zorundayız. Dolayısıyla devrimi tahayyül etme ölçeğimizi, iktidarı kavrayış biçimimizi belki de güncellemek zorundayız. Şüphesiz Ortodoks Marksizmin "o her yeri kaplayan, toplumu bir boa yılanı gibi kapana sıkıştıran" totaliter devlet aygıtı da, Anarşizmin her türlü iktidarı reddeden ahlaki vaazları da bir toplumsal çözüm reçetesi olmaktan uzak görünmektedir. Zaten devrimler tarihinden ve güncel yenilgiler zincirinden öğrendiğimiz temel ders, iktidarın mutlak şekilde ilga edilemeyeceğidir. Murray Bookchin'in de altını çizdiği gibi: "İktidar her daim toplumsal ve politik yaşamın bir özelliği olagelmıştır. Kitlelerin elinde olmayan iktidar, kaçınılmaz biçimde ezenlerin eline geçecektir. Tıkılabileceği bir dolap, onu buharlaştırıp ortadan kaldıracak hiçbir ritüel, gönderebileceği hiçbir alem ve ahlaki efsunlu sözlerle yok edecek hiçbir ideoloji yoktur. Toplumsal devrimler, iktidar sorununu kendi görüş alanlarından çıkarmak şöyle dursun, iktidara somut ve özgürlükçü bir kurumsal formun nasıl verileceği sorununun üzerine gitmek zorundadır."⁸ Marksizmin merkezi iktidarı fethetme stratejisiyle, Anarşist Komünizmin iktidarı küçültme, toplumsal kurumlar aracılığıyla denetleme, siyasi erki toplumsal yapı içinde eritme modelinin aynı anda işlediği bir devrim perspektifidir ihtiyacımız olan şey.

Anarşist Komünizm (Liberter Komünizm, Özgür Belediyecilik, Komünalizm, Konfederalizm) geleneklerinin ortaya koyduğu ve Murray Bookchin'in geliştirdiği ademi merkezilik önemli bir seçenektir elbette. Antik Yunan'daki ecclesia, Orta Çağ komünlerindeki conjuratio ve meclisler, New England'daki kent meclisleri ve Paris'teki mahalle meclisleri, Kobani'deki özerklik deneyimi, doğrudan demokrasi ve öz-yönetim politikası bağlamında benimseyebileceğimiz bir yurttaşlık modeli örnekleridir. Devrimci potansiyeli liberter bir örgütlenme modeliyle değerlendirip, halk meclislerine, konseylere, komitelere ve konfederasyonlara dayalı komünalist bir toplum yaratmak şüphesiz imkan dahilindedir. Ancak böyle bir toplum modeline ulaşmanın belli oranda Leninist devrim stra-

8 Murray Bookchin, Geleceğin Devrimi, Dipnot Yayınları, s. 204-205

tejisine bağı kalmayı, “devrim anı”nu yakalayan rüzgarların iktidara el koymayı hedeflemesi, öngörmesi gerektirdiği kanaatindeyim. “Anarşist efsanelerin aksine 1917’de Rusya’da, 1918’de Almanya’da ve 1936’da İspanya’da çıkan sovyetlerin, konseylerin ve komitelerin hiçbiri kendi kendine oluşmamıştır. Spesifik militanlar inisiyatifi ele alarak bu örgütlenmeleri gerçekleştirmiş, deneyimsiz kitlelere radikal bir eylem doğrultusunda harekete geçmede rehberlik etmişlerdir.”⁹ Bir diğer önemli gördüğüm nokta da Bookchin’in mutlak şekilde dışladığı şiddetin bu anlarda devrim yolunu genişleten bir yöntem olduğunu da tartışmak gerekmektedir. Özetle, iktidarı “yıkılacak” bir nesne olarak gören, temiz kalmak korkusuyla her türlü iktidar, örgütlenme ve toplumsal organizasyon fikrinden kaçan geleneksel anarşizmle, iktidarın fethedilmesini tüm eşitlik ve özgürlük ideallerinin garantörü olarak gören otoriter marksizm radikal bir devrimci seçenek sunamazlar. Bu ahir zamanlarda kapitalizmin tepelerine konmak isteyen devrim hayali, hem kartal, hem de köstebek olmak zorundadır.

---

9 a.g.e, s. 251